

ОФІЦІЙНИЙ РОЗДІЛ

- *Про участь установ НАН України в реалізації міжнародного проекту «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас» (доповідач — доктор філологічних наук П.Ю. Гриценко)*
- *Про наукову та науково-організаційну діяльність Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України за 2009—2013 рр. (доповідач — академік НАН України В.В. Гончарук)*
- *Про проект Закону України «Про зміни до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (доповідач — академік НАН України В.П. Семиноженко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України А.Г. Загородній)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

9 квітня 2014 року

На засіданні Президії НАН України 9 квітня 2014 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали доповідь директора Інституту української мови НАН України доктора філологічних наук **Павла Юхимовича Гриценка** на тему «**Про участь установ НАН України в реалізації міжнародного проекту «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас»**», у якій доповідач докладно ознайомив присутніх з ходом виконання цього унікального наукового проекту (повний текст доповіді див. на с. 21).

Загальнослов'янський лінгвістичний атлас — це міжнародний дослідницький проект з вивчення і лінгвістичного картографування фонетичних, лексичних, граматичних рис усіх слов'янських мов. Передусім він пов'язаний з дослідженням діалектів як первісного продукту моводіяльності переважно сільських мешканців зі збереженням важливої для історії слов'янських мов архаїки. Атлас охоплює територію всіх слов'янських країн та слов'янської частини Федеративної Республіки Німеччина (Лужиця). Частина населених пунктів розташована в межах держав-сусідів: Туреччини, Греції, Італії, Угорщини, Румунії, Молдови. Це один із найбільших міжнародних проектів в історії славістики як за розмірами обстеженої території, так і за кількістю залучених до дослідження слов'янських мов.

Проект розпочався у 1958 р. На IV Міжнародному з'їзді славістів у Москві було створено міжнародну комісію, яка розробила теоретичні засади та методику вивчення слов'янських діалектів за узагальненими параметрами. У 1965 р. для польового збирання діалектного матеріалу було затверджено питальник, який містить 3454 базових питань. Дослідження охоплювало 853 населені пункти (з них 132 — українськомовні).

У проекті беруть участь: Національна академія наук Білорусі, Академія наук та мистецтв Боснії і Герцеговини, Болгарська академія наук, Македонська академія наук і мистецтв, Серб-

ський інститут (Німеччина), Польська академія наук, Російська академія наук, Сербська академія наук і мистецтв, Словацька академія наук, Науково-дослідний центр Словенської академії наук і мистецтв, Національна академія наук України, Хорватська академія наук і мистецтв, Академія наук Чеської Республіки, Чорногорська академія наук і мистецтв. Крім того, у різні часи до виконання проекту долучалися наукові установи Австрії, Угорщини, Італії, Румунії.

Загальнослов'янський лінгвістичний атлас публікується у двох серіях: лексико-словотвірна і фонетико-граматична. Випуски кожної з серій мають власну нумерацію. Нині опубліковано вже 15 томів і триває робота над 5 наступними томами. Поточні методологічні й теоретичні питання, моделі картографічної інтерпретації матеріалу фахівці обговорюють у спеціальному міжнародному періодичному виданні «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас. Матеріали і дослідження», яке виходить з 1965 р.

У доповіді було наголошено, що участь українських мовознавців у цьому фундаментальному новаторському проекті впродовж усіх років його реалізації була постійною, творчою й результативною. Інститут української мови НАН України як головна науково-дослідна установа України з проблем лінгвоукраїністики виконує українську частину проекту, забезпечуючи міжнародну комісію зі створення Атласу вихідною базою даних про українські діалекти згідно з принципами їх добору та опрацювання. Зокрема, науковці Інституту брали активну участь в опрацюванні основних засад формування питальника, експлорації діалектів, картографування та інтерпретації мовних даних, унаслідок чого у міжнародних колах славістів було поширено об'єктивну інформацію про українську мову, особливості її історичного розвитку та ареальної варіативності. Водночас можливість розгляду української мови на тлі інших слов'янських мов та в контексті їхньої взаємодії стала важливим стимулом для оновлення змісту і форми лінгвістичних досліджень українських мовознавців.

Виступ доктора філологічних наук
П.Ю. Гриценка

Вагомим внеском українського академічного мовознавства, який високо оцінила міжнародна комісія Загальнослов'янського лінгвістичного атласу, була публікація «Атласу української мови» у 3 томах. Цю працю фахівці широко використовують у роботі над міжнародним проектом для експертизи свідчень діалектів різних слов'янських мов.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України академік НАН України М.Г. Жулинський, академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України О.С. Онищенко.

У виступах було зазначено, що Загальнослов'янський лінгвістичний атлас — це унікальний проект, який не має аналогів у світовому мовознавстві і вражає своїм масштабом та результативністю. Уже сьогодні опубліковані томи Атласу реально впливають на сучасні дослідження слов'янських мов, користуються значним попитом у славістів усього світу. Важливо, що наша країна, і насамперед Національна академія наук України, відіграє помітну роль у реалізації цього проекту від самого його початку. Академія зробила вагомий внесок у міжнародне співробітництво з європейськими вченими, про що переконливо свідчать здобутки українських мовознавців у підготовці й публікації Атласу.

Виступ академіка НАН України
В.В. Гончарука

Разом з тим, останніми роками у зв'язку зі зміною поколінь кількість учених, професійно готових до подальшої складної роботи над Атласом, помітно зменшилася, а спеціальна підготовка фахівців-лінгвогеографів узагалі не здійснюється. Виникла нагальна потреба у ширшому залученні мовознавців НАН України та кафедр української мови вищих навчальних закладів до реалізації цього міжнародного наукового проекту.

Президія НАН України постановила забезпечити з 2015 р. підготовку через аспірантуру й докторантуру не менш як двох кандидатів наук щороку з орієнтацією на їхню участь у зазначеному проекті. Крім того, було наголошено на необхідності докласти всіх зусиль для успішного проведення в жовтні цього року в Києві засідання комісії з підготовки Атласу при Міжнародному комітеті славистів.

* * *

Далі Президія НАН України заслухала інформацію академіка-секретаря Відділення хімії НАН України академіка НАН України **Владислава Володимировича Гончарука** про результати розгляду на розширеному засіданні Бюро Відділення звіту про наукову та науково-організаційну діяльність Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України за 2009–2013 рр.

За звітний період співробітники Інституту здійснили комплекс важливих фундаментальних та прикладних досліджень і одержали

низку вагомих результатів з новітніх напрямів фізичної хімії. Так, було започатковано дослідження з фізичної хімії двовимірних структур: графеноподібних 2D-матеріалів, 2D-цеолітних матеріалів, оксидів перехідних металів ієрархічної структури, які мають унікальні функціональні властивості. Розвинуто фізико-хімічні основи створення нових поколінь нанорозмірних систем і матеріалів різного функціонального призначення: гібридних органо-неорганічних нанокompatитів, перспективних для розроблення катодних матеріалів для літєвих джерел струму, електрокаталізаторів для паливних елементів, електролюмінесцентних світлодіодів і сенсорів; нанофазних каталізаторів для одержання цінних хімічних продуктів; процесів водневої енергетики, знешкодження техногенних газових викидів промисловості, енергетики й транспорту; екстраширокопористих цеолітів, мезопористих молекулярних сит, пористих оксидів перехідних металів і матеріалів на їх основі для адсорбції і каталізу; фотохімічно та оптично активних систем на основі нанорозмірних частинок напівпровідників, гетероструктур і композитів для систем запису і відтворення інформації, електроніки, оптоелектроніки, охорони довкілля; нових класів гомо- та гетерополядерних комплексів перехідних металів, координаційних полімерів, високоспінових систем і нанорозмірних оксидів для високочутливих і селективних сенсорних систем, нанорозмірних магніто-люмінесцентних матеріалів, сорбентів тощо.

Прикладні роботи Інституту спрямовано на створення нових функціональних матеріалів і процесів за їх участю для різних галузей промисловості та соціальної сфери. Розроблено, виготовлено і впроваджено нові матеріали, які не мають аналогів у вітчизняному виробництві, а за деякими характеристиками перевершують зарубіжні аналоги. Це, зокрема, ефективні хімічні індикаторні матеріали для попередження витоків токсичних та екологічно небезпечних азотомісних речовин (КБ «Південне»); фотополімеризаційноздатні адгезиви для поліграфії (ТОВ «ЕККО»); нові каталізатори для комплексного очищення газових викидів у системах

автономного електроживлення (впроваджено у лікувальних закладах Києва, Харкова, Одеси, Сімферополя), відхідних газів промисловості та автотранспорту (Полтавський алмазний завод, «Київмедпрепарат», «Прометей-А», Дніпровська водопровідна станція, «Укрпластик»). Створено гібридні органо-неорганічні наноккомпозити електропровідних полімерів для виготовлення літєвих та літій-іонних акумуляторів, на які спільно з корпорацією General Motors одержано патенти США та Китаю. Розроблено низку каталізаторів, у тому числі для здійснення інтеграційного процесу три-риформінгу метану, очищення токсичних газових викидів. Створено і впроваджено метод радіаційної модифікації термоусадкових виробів для антикорозійних покриттів сталевих магістральних нафто- і газотрубопроводів, що відповідають міжнародним вимогам (ТОВ «Конкорд», ТОВ «СКВ»); технології радіаційної стерилізації медичної продукції і рослинної сировини («Пластмед», «Ексімед», Борщівський хіміко-фармацевтичний завод, фармацевтична фірма «Дарниця»); нові технології та матеріали для дефектоскопії об'єктів підвищеного ризику, елементів конструкцій літаків, зварних з'єднань корабельних конструкцій тощо (ДП «АНТОНОВ», завод «Ленінська кузня», НАЕК «Енергоатом», Запорізька АЕС).

Інститут бере участь у реалізації двох державних цільових науково-технічних програм, чотирьох цільових комплексних програм фундаментальних та прикладних досліджень НАН України, успішно виконував науково-технічні проекти, які мають інноваційну спрямованість. Міжнародна діяльність Інституту реалізується в різних формах співробітництва з багатьма провідними зарубіжними науковими центрами США, країн Західної Європи, а також Китаю, Індії, Туреччини. Активно розвивається наукова співпраця з установами країн СНД. Інститут успішно виконує спільні дослідження в рамках 30 міжнародних контрактів, грантів, договорів.

Нині до структури Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України, заснованого 1927 р., входять 6 відділів і 2 лабораторії.

Основними напрямками наукових досліджень є: теорія хімічної будови, кінетика і реакційна здатність; каталіз; адсорбція і адсорбенти; хімія високих енергій; фізико-неорганічна хімія.

Загальна кількість співробітників Інституту становить 172 особи, наукових працівників — 56, з яких 2 академіки, 4 члени-кореспонденти НАН України, 15 докторів і 39 кандидатів наук. Середній вік докторів наук — 60,5, кандидатів наук — 46 років. Частка молодих учених, віком до 35 років, становить 26,8% від чисельності наукових співробітників установи. У 2009—2013 рр. науковці Інституту захистили 4 докторські та 19 кандидатських дисертацій.

За звітний період співробітники Інституту опублікували 10 монографій, у тому числі 6 — за кордоном, 328 наукових статей, 54% з яких у зарубіжних виданнях, 409 тез доповідей на наукових конференціях; подали 49 заявок на винаходи та корисні моделі й отримали 39 патентів України, Російської Федерації, США, Китаю.

Інститут видає журнал «Теоретическая и экспериментальная химия», який повністю перекладається англійською, видається і розповсюджується за кордоном видавництвом Springer. Журнал входить до бази даних ISI (США), Російського індексу наукового цитування (РІНЦ), реферується та індексується в Chemical Abstracts Service (CAS), ChemWeb, Scopus, ВІНІТІ. Згідно з рейтингом Thomson Reuters, «ТЭХ» входить до першої десятки журналів хімічного профілю серед країн СНД.

Частка позабюджетних надходжень за останні 5 років становила в середньому 9% від загального обсягу фінансування установи.

Президія НАН України водночас наголосила на питаннях, які потребують серйозної уваги з боку керівництва Інституту. Це підвищення цілеспрямованості фундаментальних досліджень та їх практичної значущості, активізація роботи щодо збільшення обсягів позабюджетного фінансування, зокрема в напрямі розширення співпраці Інституту з міністерствами, відомствами й місцевими органами влади, підприємствами України. Слід поглибити також міжнародне наукове і науково-технічне співро-

бітництво, активізувати зовнішньоекономічну діяльність. Необхідно й надалі приділяти значну увагу підготовці висококваліфікованих наукових кадрів, поповненню Інституту молодими спеціалістами, зміцненню матеріально-технічної бази досліджень.

У цілому Президія НАН України позитивно оцінила наукову та науково-організаційну діяльність Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України за 2009–2013 рр.

* * *

Потім учасники засідання заслухали інформацію голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України академіка НАН України **Володимира Петровича Семиноженка** щодо проекту Закону України «Про зміни до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (далі — проект Закону), в якій доповідач повідомив, що за проектом Закону текст Закону викладається у новій редакції. При цьому зміни вносяться до всіх розділів Закону, і, крім того, він доповнюється новими статтями та положеннями.

Так, уперше на законодавчому рівні пропонується ввести поняття «науковий підрозділ», оскільки чинне законодавство пов'язує віднесення деяких категорій працівників до наукових з роботою на посадах у такому підрозділі.

Заплановано внести нові положення, що передбачають можливість науковим установам за погодженням із власниками входити до інших об'єднань юридичних осіб зі збереженням статусу юридичної особи та фінансової самостійності.

Законодавчо унормовується створення такого елемента інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності, як центр колективного користування науковим обладнанням.

Запропоновані проектом Закону положення створюють правові підстави для запровадження нової організаційної форми наукової діяльності — державної ключової лабораторії з відповідного напрямку наукових досліджень і науково-технічних розробок.

Передбачається введення нової статті «Соціальний захист наукового працівника», яка

містить положення стосовно можливості отримання житла за рахунок цільового бюджетного фінансування.

Проектом Закону створюються умови для стимулювання молодих учених, зокрема першочергове надання службового житла, забезпечення можливості будівництва житла за рахунок коштів, виділених державою у вигляді пріоритетного пільгового молодіжного кредитування.

Однак проект Закону містить недоліки та суперечності, що вимагають відповідного коригування. Наприклад, потребують доопрацювання положення проекту, що визначають правовий статус Національної академії наук та національних галузевих академій наук; зміст і перелік посад наукових працівників; фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності; правовий статус наукового працівника; порядок створення наукових установ.

В обговоренні питання взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, академік-секретар Відділення біохімії, фізіології та молекулярної біології НАН України академік НАН України С.В. Комісаренко, віце-президент НАН України академік НАН України В.Д. Походенко, академік НАН України Я.С. Яцків.

* * *

Далі Президія НАН України ухвалила постанову про затвердження спільних наукових проектів за результатами конкурсу НАН України та Російського фонду фундаментальних досліджень 2014 року; заслухала інформацію про статтю щодо реформування науки в газеті «Дзеркало тижня»; про перспективу подальшої діяльності установ НАН України, розташованих на території Автономної Республіки Крим; про зміни обсягів бюджетного фінансування НАН України у 2014 році.

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Затверджено:

• академіка НАН України **Петрова Вячеслава Васильовича** на посаді директора Інституту проблем рестрації інформації НАН України;

- академіка НАН України **Згуровського Михайла Захаровича** на посаді директора Навчально-наукового комплексу «Інститут прикладного системного аналізу» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» МОН України та НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Мележика Петра Миколайовича** на посаді директора Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України;

- академіка НАН України **Яковенка Володимира Мефодійовича** почесним директором Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Беляєва Олександра Євгеновича** виконувачем обов'язків директора Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Євдокимова Віктора Федоровича** на посаді директора Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України;

- академіка НАН України **Єльську Ганну Валентинівну** на посаді директора Інституту молекулярної біології і генетики НАН України;

- академіка НАН України **Гейця Валерія Михайловича** на посаді директора Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;

- академіка НАН України **Лібанову Еллу Марленівну** на посаді директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України;

- доктора фізико-математичних наук **Мордюка Богдана Миколайовича** на посаді завідувача відділу акустики твердого тіла Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України;

- доктора фізико-математичних наук **Кисельова Миколу Миколайовича** на посаді завідувача відділу фізики малих небесних тіл Головної астрономічної обсерваторії НАН України;

- доктора геологічних наук **Ковальчука Мирона Степановича** на посаді завідувача відділу літології Інституту геологічних наук НАН України;

- кандидата фізико-математичних наук **Федорovichа Олега Антоновича** на посаді завідувача відділу фізики плазмових технологій Інституту ядерних досліджень НАН України;

- доктора політичних наук **Шайгородського Юрія Жановича** на посаді головного наукового співробіт-

ника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- радника при дирекції Одеського філіалу Інституту біології південних морів ім. О.О. Ковалевського НАН України академіка НАН України **Зайцева Ювеналія Петровича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної гідробіологічної науки.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- завідувача відділу Радіоастрономічного інституту НАН України доктора фізико-математичних наук, професора **Просвіріна Сергія Леонідовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий творчі здобутки у галузі теоретичної радіофізики;

- масажистку Державної установи «Інститут геронтології ім. Д.Ф. Чеботарьова» НАМН України **Остапчук Наталію Василівну** за сумлінну працю, значні здобутки у професійній діяльності та особистий внесок у реабілітацію хворих з порушенням мозкового кровообігу.

Подякою НАН України відзначено:

- старшого наукового співробітника Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України кандидата фізико-математичних наук **Шевчука Павла Романовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особисті здобутки в розвитку досліджень у галузі механіки деформівного твердого тіла і механіки тіл з покриттями;

- провідного наукового співробітника Державного підприємства «Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки» Держатомрегулювання України та НАН України кандидата фізико-математичних наук **Медведева Володимира Івановича** за високі виробничі і творчі досягнення та вагомий особистий внесок у розроблення нормативних документів, проведення державних експертиз і науково-технічних досліджень з аналізу й регулювання ядерної і радіаційної безпеки у сфері використання ядерної енергії.

За матеріалами засідання підготувала О.О. МЕЛЕЖИК